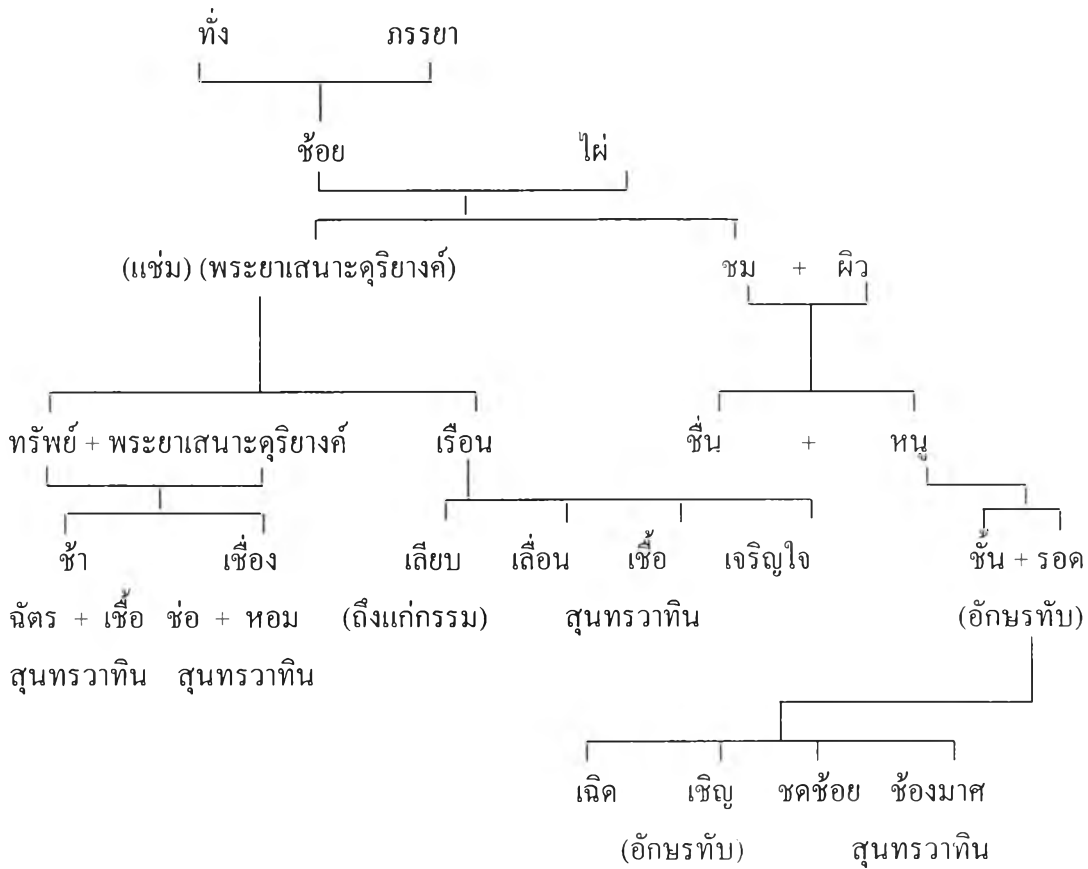

สำนักดนตรีเสนาะดุริยางค์

3.1 ชีวิตประวัติพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน)

พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) เป็นบุตรคนแรกของครูช้อย นางไผ่ สุนทรวาทีน เกิดเมื่อเดือนสิงหาคม พุทธศักราช 2409 (ปีชวด) ณ ตำบลสวนมะลิ ใกล้วัดเทพศิรินทราวาส

บิดาของพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) เป็นบูรพาจารย์ผู้มีความสามารถ นับเป็นเอกทัศคณาธิการประพันธ์เพลงและการบรรเลงดนตรีไทย คือ ครูช้อย สุนทรวาทีน พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) จึงได้ศึกษาวิชาดนตรีจากบิดาจนมีความแตกฉาน นอกจากนี้ปู่ของท่านก็นับว่าเป็นบรมครู เอกทัศคณาวิชาดนตรีไทย เช่นกัน คือ ครูทั้ง สุนทรวาทีน ซึ่งถ่ายทอดวิชาดนตรีแก่ครูช้อย และครูจางวางทั่ว พาทยโกศล พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) ศึกษาดนตรีกับบิดาเรื่อยมาจนกระทั่งเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว.หลาน กุญชร) ซึ่งเป็นผู้บัญชาการกรมโยน และมีคณะละครที่บ้านของท่าน ได้ขอตัวพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) มาเป็นนักดนตรีไทยในวงปี่พาทย์ ทำให้พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) มีความเชี่ยวชาญทางด้านดนตรีไทยและการขับร้องเป็นอย่างมาก (พิชิต ชัยเสรี, 2538: 24) หนังสือ “สายเสนาะ” (2538: 80) ได้เขียนแผนผัง ด้านเชื้อสาย ตระกูล “สุนทรวาทีน” ไว้ดังนี้

ที่อยู่อาศัย

คุณครูเลื่อน สุนทรวาทีน ได้อธิบายลักษณะบ้านที่อยู่อาศัยกับพระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน) ผู้เป็นบิดาว่า

“บ้านที่อยู่กันเป็นที่ดินผืนเดียวกับวิทยาลัยบ้านสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ (ช่วง ช่าง บุนนาค) ท่านให้เพราะตอนนั้น ดา กับ ยาย มีเชื่่อมอญ แม่ฉันก็เป็นมอญ ร.5 (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) พระราชทานที่ให้คนมอญไม่ต้องเสียเงิน ไม่ให้เวนคืนเลยให้อยู่ตลอดไป เรื่องมันเป็นอย่างนี้ คือ ตอนที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ท่านอยู่นะท่านจะทำโรงเรียนคนมอญตรงนี้ ที่อยู่กับท่านละแวกนี้ก็ยินดีจะยกที่ให้ทำโรงเรียนชาย สมัย ร.6 มีคนมาสำรวจที่เหลือ นอกนั้นก็ใครเป็นที่ใครและก็ได้ ให้ เสียค่าที่ปีละ 6 บาท บ้านฉันก็ใหญ่มากมีหัวกะได (บันได) ลงคลองหน้าบ้าน ที่บ้านฉันกินเข้าไปถึงที่หอประชุมในวิทยาลัยฯ บ้านสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ ที่ใหญ่ เพราะพอคุณพ่อมา แต่งงานกับคุณแม่ก็มาอยู่ที่นี่เลย บ้านที่ฉันนั่งอยู่นี้แหละพอ แต่งแล้วก็ขยายไปเรื่อย ๆ เพราะมีลูกศิษย์มาก ตอนหลังเราก็ยกให้หลวงไปอีกก็เหลืออย่างที่เราเห็นนี่ล่ะ.....”

ลักษณะบ้านเป็นบ้านเรือนไทยใหญ่ มีหลายเรือน” (เลื่อน สุนทรวาทีน, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2542)

ปัจจุบันบ้านคุณครูเลื่อน สุนทรวาทีน อยู่ในซอยบ้านสมเด็จพระยา ใกล้เคียงประตูทางเข้าสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จพระยา

ชีวิตครอบครัว

พระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน) ได้สมรสกับ นางสาวทรัพย์ ก่อนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ มีบุตร 2 คน คือ

1. บุตรหญิง ชื่อ ชำ
2. บุตรชาย ชื่อ เชื่อง

ต่อมาเมื่อได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์แล้วได้สมรสกับ นางสาวเรือน (ภายหลัง เป็นที่คุณหญิงเสนาะดุริยางค์ (เรือน) ซึ่งมีเชื้อสายมอญ (เลื่อน สุนทรวาทีน, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2542) มีบุตร 5 คน คือ

1. บุตรหญิง ชื่อ เลียบ
2. บุตรชาย (ถึงแก่กรรมในวัยเยาว์)
3. บุตรหญิง ชื่อ เลื่อน
4. บุตรชาย ชื่อ เชื้อ
5. บุตรหญิง ชื่อ เจริญใจ

(พิชิต ชัยเสรี, 2538: 29)

การศึกษาด้านดนตรี

คุณครูเลื่อน สุนทรวาทีน ได้อธิบายถึง การเรียนดนตรีของพระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน) ผู้เป็นบิดาว่า

“เชื้อสายทางคุณพ่อ เก่งดนตรีมาตั้งแต่ บรรพบุรุษ ตั้งแต่คุณทวด คือครูทั้ง คุณปู่ก็คือครูช้อย คุณย่าคือครูไผ่ คุณพ่อเกิดที่บ้านตรงสวนมะลิ ตรงโรงเรียนเด็ก แถว ๆ ยศเส สะพานกษัตริย์ศึก ก็เรียนกับคุณพ่อของคุณพ่อ คือ คุณปู่ คุณย่า จนมารับราชการ” (เลื่อน สุนทรวาทีน, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2542)

พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) ศึกษาคณตรีกับครูช้อยผู้เป็นบิดานั้น เนื่อง จากครูช้อยได้รับการฝึกฝนวิชาดนตรีจากครูทั้งผู้เป็นบิดา จนมีความชำนาญด้านการบรรเลง และ การประพันธ์เพลง ที่มีชื่อเสียงมากในสมัยตอนต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ ครูช้อยเป็นครูดนตรีตาม วังบ้านเจ้านายในสมัยนั้นหลายท่าน เช่น ตำแหน่งพระราชชายาเจ้าดารารัศมี พระยาอินทราธิบดี สีหราชรองเมือง (เนียม) เป็นต้น และการที่เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว.หลาน กุญชร) ได้ ขอตัวท่านมาเป็นคนปีพาทย์ สำหรับคณะละครบ้านท่าน ยิ่งทำให้พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษยิ่งขึ้น (พิชิต ชัยเสรี, 2538: 24)

การรับราชการทางดนตรี

พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) เข้ารับราชการ พุทธศักราช 2422 รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ “ขุนเสนาะ ดุริยางค์” เมื่อ 10 ตุลาคม 2446 ในตำแหน่งเจ้ากรมพิณพาทย์หลวง และในปีพุทธศักราช 2453 ซึ่งยังคงดำรง ตำแหน่งเดิมได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น “หลวงเสนาะดุริยางค์”

ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น “พระเสนาะดุริยางค์” ในขณะที่รับราชการกรมมหรสพหลวงพร้อมได้รับพระราชทานเหรียญ คุชฎีมาลาเข็มศิลปวิทยา ท่านได้รับราชการตำแหน่งเดิมนี้นั้นจนถึงวันที่ 19 สิงหาคม พุทธศักราช 2468 ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “พระยาเสนาะดุริยางค์” ท่านได้รับราชการจนเป็นที่ไว้วางพระ ราชหฤทัยแม่เกษียณอายุราชการแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงพระกรุณาโปรด เกล้าฯ ให้รับราชการจนเมื่อสิ้นรัชกาลจึงได้ออกรับบำนาญ (พิชิต, ชัยเสรี, 2538: 25)

พิชิต ชัยเสรี (2538) ได้อธิบายประวัติพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) ใน ช่วงรับราชการ โดยแบ่งเป็นระยะ ๆ ดังนี้

การรับราชการของพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) รัชกาลพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รับราชการในตำแหน่งเจ้ากรมพิณพาทย์หลวง ทำหน้าที่ฝึกสอนและ บรรเลงงานพระราชพิธีต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นครูถวายการสอนดนตรีแด่พระราชวงศ์ฝ่ายใน เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สดับ ลดาวัลย์ เล่าว่าเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ตั้งวงมโหรีหฤทัยหลวง (ซึ่งอยู่ในพระอนุเคราะห์ของพระวิมาดาเธอกรมพระสุทธาสินีนาฏ) ครั้งนั้น ทรงพระราชนิพนธ์ บทละครเรื่อง “เงาะป่า” เมื่อพระราชนิพนธ์ตอนใดก็ตามจนจบตอนจะพระราช ทานให้เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สดับ ลดาวัลย์ อัญเชิญมาให้พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) บรรจเพลงเพื่อขับร้องและบรรเลงให้แก่วงมโหรีฝ่ายใน และวงปีพาทย์บรรเลงถวายให้ทรงสดับแต่

ละตอน เพื่อทรงสำราญและพระราชวิจารณ์ให้แก้ไข จนกระทั่งจบเรื่อง นอกจากนี้เมื่อมีงานพระราชกิจงานพระราชพิธีใด ๆ พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) ได้รับสนองพระมหากรุณาธิคุณอยู่เสมอ เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย เคยพระราชทาน คุมเสื่อพระปรมาภิไธย (จ.ป.ร.) นาฬิกา พระปรมาภิไธย ย่อ (จ.ป.ร.) (พิชิต ชัยเสรี, 2538 : 25)

ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) ควบคุมวงพิณพาทย์เจ้าพระยาธรรมธาดาธิบดี (ม.ร.ว.ป๋ม มาลากุล) ซึ่งเป็นเสนาบดีกระทรวงวังและรับตำแหน่งในกรมมหรสพหลวง ครั้นเมื่อพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ทรงมีพระประสูติกาลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชนิพนธ์เนื้อร้องเพลงปลาทอง มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) ซึ่งขณะนั้นทำหน้าที่ฝึกสอนวงมโหรีหญิงที่ประกอบด้วยนางพระกำนัลเป็นนักดนตรีนำเพลงปลาทองพระราชนิพนธ์เนื้อร้องนี้ฝึกสอนและควบคุมการบรรเลงถวาย ในวันประสูติกาลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯพระราชทานบรรดาศักดิ์จากเดิมที่เป็นขุนเสนาะดุริยางค์ (รัชกาลที่ 5) ให้เลื่อนเป็นที่พระเสนาะดุริยางค์ พระราชทานเหรียญคุณวุฒิมาลา เข็มศิลปวิทยา และต่อมาในรัชกาลเดียวกันนี้ ก็ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นพระยาเสนาะดุริยางค์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) ได้เกษียณอายุราชการแต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯเรียกเข้ารับราชการ ฝึกซ้อมมโหรีหญิงที่สำนักพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ วังสุนันทาลัยซึ่งจะต้องบรรเลงถวายทุกคืนวันพุธทราบจนเสด็จพระราชดำเนินสู่ประเทศอังกฤษและเสด็จสวรรคต นอกจากนี้ยังรับเชิญเป็นครูพิพาทย์ 2 ตระกูล คือ ตระกูล ดุริยพันธุ์และตระกูลดุริยประณีต ซึ่งท่านยังได้นำนายหน่วง นายเหนี่ยว ตระกูลดุริยพันธุ์ ซึ่งเป็นศิษย์ที่มีฝีมือลายมือเป็นที่ยอมรับเข้ารับราชการวงพิพาทย์หลวง

รัชกาลปัจจุบัน (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช) พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) ดำรงตำแหน่งกรรมการของราชบัณฑิตยสถาน จนกระทั่งถึงแก่อนิจกรรม และเมื่อกรมศิลปากรบันทึกโน้ตเพลงไทยปีพุทธศักราช 2479 กรมศิลปากรได้ขอความอนุเคราะห์จากท่านให้ถ่ายทอดเพลงไทยเพื่อบันทึกโน้ตโดยพระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร)

(พิชิต ชัยเสรี, 2538:26-27)

วาระสุดท้ายของชีวิต

พิชิต ชัยเสรี (2538) ได้อธิบายถึงวาระสุดท้ายของชีวิตพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) ว่า

“พระยาเสนาะฯ เกิดมาเพื่อคนตรี อยู่กับคนตรี และสิ้นชีวิตลงด้วยความรักใคร่ห่วงใย ในคนตรียิ่งนัก ครูสอนวงฆ้อง เล่าว่าเมื่อท่านป่วยด้วยโรคมะเร็ง ก่อนจะสิ้นลม ยังเรียกครูสอน เข้าไปหา และพยายามร้องทำนองเชิดฝรั่งเพื่อให้ครูสอนจดจำไว้ให้ได้จนกระทั่งถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2492 ณ บ้านเลขที่ 1561 หน้าโรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จังหวัดธนบุรี สิริอายุได้ 83 ปี (พิชิต ชัยเสรี, 2538: 29)

3.2 ประวัติความเป็นมาของสำนักคนตรีเสนาะดุริยางค์

คุณครูเลื่อน สุนทรวาทีน ได้เล่าถึง ประวัติความเป็นมาของสำนักคนตรีเสนาะดุริยางค์ว่า

“ที่จริง สำนักก็มีมาตั้งแต่ครูทั้งแล้วละ ก็ชำนาญมาตั้งแต่คุณทวด คุณปู่ ครูซ้อย นะละ ก็มีสอนพวกลูกศิษย์ ลูกหามาตลอดแต่ก่อนคนตะกอนเค้าปลูกบ้านใหญ่ ๆ กัน ก็ให้ลูกศิษย์ มาพักมาต่อเพลง คุณปู่ก็เรียนมาจากคุณทวด คุณพ่อก็เรียนกับคุณปู่ ฉันท กับ อาจารย์เจริญใจ ก็เรียนกับคุณพ่อ พวกฉันก็ได้เรียนกันทั้งนั้น ที่จริงฉันก็ไม่ชอบ แต่มันมีในบ้าน เครื่องสาย เครื่องเป่าพาทย์ ก็ได้ยินทุกวัน มันก็เป็นกันไปเองคุณพ่อก็ไม่บังคับ ฆ้องฉันก็ได้ ขลุ่ยฉันก็ได้ ซอฉันก็ได้ ระนาด หรืออะไร ๆ ฉันก็ได้หมด ฉันถือว่าฉันได้มีคคมมาจากคุณพ่อไม่จำเป็นต้องเอาออกอะไร แต่เอามาใช้มันก็ได้ผลทุกครั้งฉันถือว่าฉันมีคคมอยู่...” (เลื่อน สุนทรวาทีน, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2542)

นอกจากนี้ ครูเลื่อน สุนทรวาทีน ยังได้อธิบายถึงสำนักคนตรีเสนาะดุริยางค์ว่า เดิมสำนักครูทั้ง และครูซ้อย สุนทรวาทีน เป็นครูทางคนตรี เป่าพาทย์ และมีการสอนถ่ายทอดเพลงเก่าที่มีมาแต่เดิมและที่ประพันธ์ขึ้นใช้ในสำนัก ต่อมาพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) มีความชำนาญทั้งทางด้านเป่าพาทย์ ด้านเครื่องสาย และด้านการขับร้อง จึงสามารถถ่ายทอดวิชาการคนตรีได้ทุกเครื่องมือคนตรี และแม้กระทั่งการขับเสภาการบรรจเพลง การเรียบเรียงบทเพลงก็มีความชำนาญเป็นอย่างสูง

สำนักคนตรีเสนาะดุริยางค์ได้เกิดขึ้นเด่นชัดเมื่อครูทั้งเปิดบ้านสอนเป็นลักษณะโรงเรียน ทางคนตรี ที่มีชื่อเสียง ณ บ้านของท่าน ที่ตำบลสวนมะลิ (ใกล้กับวัดเทพศิรินทราวาส) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การถ่ายทอดวิชาการคนตรีของสำนักครูทั้ง (เดิมยังไม่มีนามสกุลใช้) นั้น เป็นลักษณะการถ่ายทอดโดยครูเป็นผู้ต่อให้ศิษย์ และเป็นวงเป่าพาทย์ เป็นหลัก ครู

ทั้งถ่ายทอดดนตรีไทยแก่บุตร และลูกศิษย์ของท่าน ซึ่งเดิมครูช้อย บุตรครูท่งได้ป่วย เป็นไข้ทรพิษ ทำให้ตาบอดในปฐมวัย แต่เห็นได้ชัดว่า วิชาการดนตรีของครูท่งมีลักษณะวิจิตรและมีพัฒนาการในขั้นสูงทางด้านแบบแผนเพราะแม่ครูช้อยจะตาบอดแต่ก็สามารถนำวิชาของบิดาถ่ายทอดจนบุตรและศิษย์ได้เป็น “พระยาในด้านดนตรีไทย” ทั้งสองท่าน ผลงานประพันธ์เพลงของครูท่งที่มีหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน คือ เพลงโหมโรงมหาชัยของครูท่ง

ต่อมาเมื่อครูช้อยได้รับการถ่ายทอดวิชาการดนตรีจากบิดาจึงเปิดบ้านที่สวนมะลิ (บ้านเดิม) ทำการถ่ายทอดวิชาการดนตรีแทนบิดา และครูช้อยก็เป็นนักดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงมากเช่นกัน ท่านมีความสามารถสูงในด้านการบรรเลงและการประพันธ์เพลง เพลงที่ประพันธ์โดยครูช้อยถือเป็นเพลงที่นักดนตรีไทยต้องเรียน ซึ่งถือเป็นสมบัติด้านบทเพลงของชาติทั้งสิ้น เช่น โหมโรงครอบจักรวาล โหมโรงมะลิเถียว ม้าย่อง ออกทะเล แจกโอด ไข่คลัง เขมรปี่แก้ว เขมรโพธิ์ศัตว์ เทพธัญจน เป็นต้น นอกจากนี้ผลงานด้านบทเพลงครูช้อยยังมีศิษย์ผู้เป็นเอกทัศกะอันเป็นเลิศในวิชาการ และการปฏิบัติดนตรีไทยในระดับปุชนิยาจารย์ของชาติ นั่นคือพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) พระประดัดดุริยกิจ (แหยม วิณิน) หลวงบรรเลงเลิศเลอ (กร วรวาทีน) และนักดนตรีปี่พาทย์วัดน้อยทองอยู่ ซึ่งภายหลังเข้ารับราชการในวังข้าหลวงเดิมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ครั้งดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช) ครูช้อยยังเป็นครูสอนที่ตำหนักพระราชชายาเจ้าดารารัศมี บ้านพระยาอินทราธิปดิสีทราชรองเมือง (เนียม) ด้วย (พิชิต ชัยเสรี, 2538 : 22-23)

ต่อมาเมื่อครูช้อย ได้ถึงแก่กรรมลงบุตรของครูช้อยคือ นายแช่ม นายชม นายชื่น นายผิว ก็เป็นทายาททางวิชาการดนตรี โดยเฉพาะนายแช่ม ซึ่งเมื่อเรียนกับบิดาททางด้านดนตรีก็ยังคงศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองเพิ่มเติมอีกเป็นอันมาก เนื่องจากเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว. หลาน กุญชร) ผู้บัญชาการกรมโขนได้ขอตัวนายแช่มมาเป็นนักดนตรีในวงปี่พาทย์ของท่าน ทำให้ นายแช่มได้มีความชำนาญในการขับร้องและการบรรเลงมากขึ้น จนเมื่อครั้งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วันที่ 10 ตุลาคม 2446 นายแช่ม ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “ขุนเสนาะดุริยางค์” พร้อมกับดำรงตำแหน่งเจ้ากรมพิณพาทย์หลวง ต่อมาได้เลื่อนเป็นที่ “หลวงเสนาะดุริยางค์” ในตำแหน่งเดิม หลวงเสนาะดุริยางค์ได้สอนนักดนตรีแก่ศิษย์ทั้งที่บ้าน และวงมโหรีหลวง ที่เรียกว่า “มโหรีเจ้าจอมสี่” ซึ่งผู้บรรเลงล้วนเป็นเจ้าจอมมารดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้ง 4 ท่าน คือ เจ้าจอมมารดาประคอง (สี่ชอสามสาย) เจ้าจอมมารดาสังวาลย์ (ดีดกระจับปี) เจ้าจอมมารดาเหม (ขับร้อง) เจ้าจอมมารดาวาด (ตีเครื่องประกอบจังหวะ) (ยมโดย เพ็ญพงศา: 113)

เมื่อถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาประสานดุริยศัพท์

(แปลก ประสานศัพท์) ศิษย์เอกผู้หนึ่งของครูช้อย ก็ได้ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมพิณพาทย์หลวง นับว่าสำนักดนตรีเสนาะดุริยางค์ ได้ผลิตบัณฑิตด้านดุริยางคศิลป์ของชาติประสบความสำเร็จสูงสุดยิ่งกว่าสำนักดนตรีใด ๆ ของไทยในอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน (2542) เนื่องจากศิษย์ของครูช้อยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์สูงที่สุดที่สามัญชนผู้เป็นนักดนตรีไทยเคยมีมา คือ “พระยา” ได้แก่ “พระยา”ประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) และต่อมา “หลวงเสนาะดุริยางค์” (แหม่ม สุนทรวาทีน) ก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์จาก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นที่ “พระเสนาะดุริยางค์” และดำรงบรรดาศักดิ์เป็น “พระยาเสนาะดุริยางค์” ในที่สุด (วันที่ 19 สิงหาคม 2468)

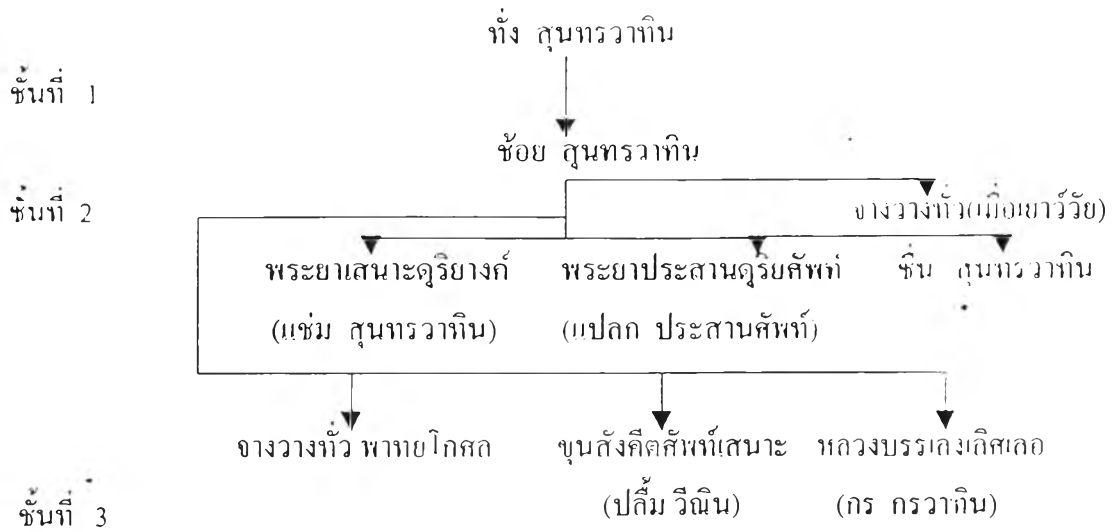
สำนักดนตรีเสนาะดุริยางค์ได้ดำเนินการสอนดนตรีที่บ้านซึ่งถือเป็นสำนักดนตรีได้ดำเนินการสอนมาตลอดด้วยการสืบทายาทเป็นรุ่นเรื่อยมาตั้งแต่ครูทั้ง ครูช้อย พระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน) โดยคุณครูเลื่อน สุนทรวาทีน ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ครูช้อย และพระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม) นั้น จะทำการสอนทั้งที่บ้านและในราชสำนักฯ ด้วย (เลื่อน สุนทรวาทีน, 30 สิงหาคม 2542) โดยครูช้อยนอกจากสอนที่บ้านแล้วยังสอนตามวังเจ้านาย และบ้านท่านผู้ใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ด้วย เช่น ตำแหน่งของเจ้าดารารัศมี พระราชชายาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และที่บ้านพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง (เนียม) เป็นต้น (พิชิต ชัยเสรี, 2538 : 23)

ส่วนพระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน) นอกจากสอนที่บ้านก็จะถวายนการสอนพระราชวงศ์ฝ่ายใน และเจ้าจอมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมทั้งถวายนการรับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงต้องพระประสงค์ให้ถวายนการด้านดนตรีไทยทั้งการบรรจู่เพลง การฝึกซ้อมวงมโหรี เมื่อมีงานพระราชกิจอยู่เสมอๆ แม้กระทั่งสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระยาเสนาะดุริยางค์(แหม่ม สุนทรวาทีน) ยังได้ควบคุมวงดนตรีพิณพาทย์ของพระยารัชมังคลาธิบติ (ม.ร.ว.ป๋ม มาลากุล) และฝึกสอนวงมโหรีซึ่งเป็นนางพระกำนัลในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกด้วย และด้วยความเป็นเอตทัคคะทางดุริยางคศิลป์ ท่านยังได้สนองพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ฝึกซ้อมมโหรีหญิงตำหนักพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏที่วังสุนันทาลัย เพื่อบรรเลงถวายนทุกคืนวันพุธ รวมทั้งทำการสอนตระกูลปีพาทย์ที่สำคัญ 2 ตระกูลคือ ตระกูลดุริยพันธุ์ และตระกูลดุริยประณีต

ครั้นถึงสมัยรัชกาลปัจจุบัน พุทธศักราช 2479 กรมศิลปากรจะทำการบันทึกโน้ต ได้เชิญพระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน) เป็นผู้บอกเพลงถ่ายทอด และเป็นกรรมการราชบัณฑิตยสภาตลอดชีวิต (พิชิต ชัยเสรี, 2538 : 27)

สำนักเสนาะดุริยางค์นั้น นับเป็นศูนย์รวมวิชาการที่เป็นหลักสำคัญแก่วงการดนตรีไทย ทั้งในราชสำนักและหมู่สามัญชน ลูกศิษย์ของท่าน ซึ่งเคยอยู่วงพิณพาทย์พระยาธรรมมาธิกรณาบดี (ม.ร.ว.ป๋ม มาลากุล) ได้มาเรียนกับท่านที่บ้าน โดยแต่ละท่านล้วนเป็นเอตทัคคะทางดุริยางค์ศิลป์ ซึ่งต่อมาล้วนได้เป็นอาจารย์ผู้ใหญ่ผู้มีฝีมือเป็นที่ยอมรับของประเทศไทยทั้งสิ้น ได้แก่ ครูเทียบ กงลายทอง ครูพริ้ง คนตรีรส ครูสอน วงษ์อ่อง ครูมิ ทรัพย์เย็น ครูแสวง โสภา ครูผิว ใบไม้ ครูทรัพย์ นุตสถิตย์ ครูอรุณ กอนกุล ครูเชื้อ นักร้อง ครูทองสุข(คงศักดิ์) คำศิริ เป็นต้น (พิชิต ชัยเสรี, 2538 : 23)

สำนักเสนาะดุริยางค์ ถือเป็นสถาบันการถ่ายทอดดนตรีไทย ที่ฝึกฝนความเป็นเลิศในศิลปะดนตรีไทยในแต่ละแขนงโดยแท้ ทั้งทางเครื่องดนตรี และการขับร้อง (พิชิต ชัยเสรี, 2538 : 27) ตั้งแต่เริ่มมีสำนักโดยครูทั้ง สุนทรวาทิน จวบจนถึงปัจจุบันนี้ โดยมีแผนผังสายศิษย์ ของสำนักเสนาะดุริยางค์อันประกอบด้วยเอตทัคคะดนตรี ผู้มีความเป็นเลิศในดนตรีไทยเป็นที่ยอมรับในสังคมไทย ดังนี้ (ดูหน้าถัดไป)

จางวางทั่ว พาทยโกศล	พระยาเสนาะคุริยางค์ (เจ้าหมื่น สุนทรวาทิน)	จัน สุนทรวาทิน	พระยาประสานคุริยศัพท์ (เจ้าเปลื้อง ประสานศัพท์)
คุสาพาทยโกศล	ท้าว ประติงจุล ช่อ สุนทรวาทิน เลื่อน (สุนทรวาทิน) - ผลาสินธุ์ เจริญใจ สุนทรวาทิน ขุนฉลาคน้องวง (ตัวน คุรขะริวะ) ฯลฯ	จันทร ไหม่ธารนนทรกุล	คุสาพระยาประสานฯ

นอกจากนี้ยังมีแผนผังลำดับศิษย์ของพระยาเสนาะคุริยวงศ์ (เจ้าหมื่น สุนทรวาทิน) ล้วนเป็น เอกทัคคะในด้านคีตศิลป์ ซึ่งถือเป็นศิลปคุริยวงคศิลป์ชั้นสูงในนครีไทย โดยแต่ละท่านเป็นศิษย์ ตำนกเสนาะคุริยวงศ์ ส่วนมากเป็นเอกทัคคะด้านการขับร้อง เป็นที่ขอมรับและเป็นอาจารย์ผู้ใหญ่มี่ชื่อเสียงเป็นส่วนมากทั้งสิ้น ตามลำดับแผนผังดังนี้ (สายเสนาะ, 2538: 82-88)

พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน)

1. เจ้าจอม ม.ร.ว.สลับ (ลดาวัลย์) ในรัชกาลที่ 5
2. คุณหญิงรามบัณฑิตสิทธิเสรีนี้
3. คุณครูท้วม ประสิทธิ์กุล
 - ▶ พัฒนี พร้อมสมบัติ
 - ▶ อัมพร โสวัตร
 - ▶ สุธา เขียววิจิตร
 - ▶ วัฒนา โกศินานนท์
 - ▶ ฯลฯ
4. คุณครูเลื่อน สุนทรวาทีน → สุดารัตน์ ชาญเลขา
5. คุณครูเชื้อ นักร้อง
6. คุณครูเจริญใจ สุนทรวาทีน
 - ▶ ยมโดย เฟื่องพงศา
 - ▶ นิตยา แดงกูร
 - ▶ อภิญญา ชีวะกานนท์
 - ▶ จันทรา สุขะวิริยะ
 - ▶ ฯลฯ
7. คุณครูเหนี่ยว ดุริยพันธุ์
 - ▶ ศิริ วิชเวช
 - ▶ ทำนุ วัลลิสุต
 - ▶ สุรางค์ ดุริยพันธุ์
 - ▶ แจ็ง กล้ายสีทอง
8. สุธา เขียววิจิตร
 - ▶ สุพัชรินทร์ วิจิตรรัตนะ
 - ▶ ลอย รัตนทัศนีย์
 - ▶ สมชาย ทับพร
 - ▶ พัฒนี พร้อมสมบัติ
 - ▶ ฯลฯ
9. แช่มช้อย ดุริยพันธุ์
 - ▶ แจ็ง กล้ายสีทอง
 - ▶ สมชาย ทับพร
 - ▶ กัญญา โรหิตาจล
 - ▶ ดวงเนตร ดุริยพันธ์
 - ▶ สุรางค์ ดุริยพันธ์
 - ▶ นฤพนธ์ ดุริยพันธ์

เมื่อพระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน) ได้ถึงแก่อนิจกรรม สำนักเสนาะดุริยางค์ ยังคงทำการสอน และถ่ายทอดดนตรีไทย โดยบุตรของท่านและคณะศิษย์ “สายเสนาะ” มีรายชื่อดังนี้

1. เลื่อน สุนทรวาทีน (บุตรสาว) ยังมีชีวิตอยู่ถึงปัจจุบัน (2542)
2. เจริญใจ สุนทรวาทีน (บุตรสาว) ยังมีชีวิตอยู่ถึงปัจจุบัน (2542)
3. ช่อ สุนทรวาทีน (น้องชาย) ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2501
4. ชื่น ดุริยประณีต (ศิษย์) ถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. 2496
5. ชื่น ดุริยประณีต (ศิษย์) ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2507
6. เชื้อ นักร้อง (ศิษย์) ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2507
7. แหม่มซ้อย (ดุริยประณีต) ดุริยพันธุ์ (ศิษย์) ถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. 2523
8. โชติ (ดุริยประณีต) ดุริยพันธุ์ (ศิษย์) ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2516
9. ทร์พย์ นุตสถิตย์ (ศิษย์) ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2517
10. ท่วม ประสิทธิกุล (ศิษย์) ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2536
11. เทียบ คงลายทอง (ศิษย์) ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2525
12. พริ้ง ดนตรีรส (ศิษย์) ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2524
13. มิ ทร์พย์เย็น (ศิษย์) ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2515
14. เจ้าจอม ม.ร.ว.สดับ ลดาวัลย์ ในรัชกาลที่ 5 (ศิษย์) ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2526
15. สอน วงษ์อ่อง (ศิษย์) ถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. 2518
16. สุกดา (เชื้อม) เขียววิจิตร (ศิษย์) ยังมีชีวิตอยู่ (2542)
17. หน่วง ดุริยพันธุ์ (ศิษย์) ไม่ทราบปีที่ถึงแก่กรรม
18. เหนี่ยว ดุริยพันธุ์ (ศิษย์) ถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. 2498
19. อรุณ กอนกุล (ศิษย์) ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2521

(สายเสนาะ, 2538 : 29 – 79)

3.3 การสอนและการถ่ายทอดวิชาการดนตรีไทยของสำนักเสนาะดุริยางค์

สำนักเสนาะดุริยางค์ ทำการสอน และถ่ายทอดวิชาการดนตรีไทย โดยเริ่มจากคุณครู ทั้ง สุนทรวาทีน (เลื่อน สุนทรวาทีน, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2542) คุณครูซ้อย สุนทรวาทีน และ พระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน) ได้วางหลักการสอน และ การถ่ายทอดวิชาการดนตรีไทยของสำนักเสนาะดุริยางค์

โดยคุณครูเลื่อน สุนทรวาทีน ได้อธิบายถึงการสอนและถ่ายทอดวิชาดนตรีไทย ของ พระยาเสนาะดุริยางค์ (แจ่ม สุนทรวาทีน) ว่า

“คุณพ่อสอนแบบปากต่อปาก บางทีก็ไม่ได้เล่นด้วย คุณพ่ออารมณ์เย็น ...ส่วนมาก ตอนเช้าคุณพ่อก็ให้พวกฉันร้องหรือพวกที่อยู่ในบ้านก็ตื่นมาเล่นซ้อมกัน คุณพ่อไม่บังคับ ตอนรับ ราชการคุณพ่อต้องไปทำงาน พอเย็นบางทีก็มีงานตลอดต้องจำ ๆ กัน เคี้ยวเนื้อมันก็มี คุณพ่อมี สอนหลายที่ แต่ที่นี้ก็มีครูดนตรีมาเรียนกันมากบางทีดี ๆ ยังมาต่อเพลงกัน พี่เทียบนี่จะมาทุกวัน นอกนั้นก็แวะมาเข้า ๆ บ้าง กลางคืนมัน ฉันกับน้องสาวฉัน อาจารย์เจริญใจ ไม่ได้เรียนกันอย่างเด็ก เดียวนี้ นี้นบthroat (ทำมือประกอบ) หนา เป็นตั้ง ๆ ทั้งเสภาทั้งอะไรต้องจำห้ามคุณเนื้อเค็ดขาด

มีอยู่วันหนึ่ง ขับเสภาถวายในหลวงรัชกาลที่ 7 ฉันต้องขับเสภากับคุณพ่อ 2 คน ขับไป ได้ซักก่อนเรื่องแล้วเราก็นึกว่า เอ...ถ้าเราลืมพอก็กระซิบก็บอกได้ แล้วถ้าพ่อลืมเราจะทำไง เท่านั้น ละ พ่อขับของผู้ชายจบพอดี ฉันก็ขึ้นว่า ...ครานั้นวันทองผ่องโสภา พ่อกระซิบบอกต่อว่า ฟังเสียง เจริจามาไม่จำได้ก็ไม่ได้ยิน ฉันลืมเนื้อไปเลยไอ้ความที่นี้ก็อย่างนั้นเลยขับวนครานั้นวันทองผ่องโสภา เป็นหลายตลบพ่อกระซิบหลายครั้ง นิ่งใกล้ ๆ แท้กลับ ไม่ได้ยินพอมายู่ครั้งที่คุณพ่อกระซิบได้ยิน ถนัดว่า...ไม่จำได้ นั่นล่ะฉันถึงนึกเนื้อออกแล้วก็ขับต่ออีกยาวได้เองจนจบ พอกลับมาพ่อก็ถาม ก็ เล่าว่าที่นี้กันว่าคุณพ่อลืมจะทำอย่างไร คุณพ่อก็สอนฉันสอนทุกคนว่า อย่าดูถูกครู – อาจารย์ ลบ หลู่แม่แต่คิดก็ไม่ได้ วันนั้นแหละ จะเป็นวันล่มสลาย เธอจงอย่าดูถูกครู หลู่ครูนะต่อไป ฉันเจอกับ ตัวเองยังงี้ล่ะ”

คุณครูเลื่อน สุนทรวาทีน เล่าเสริมว่า

“...การสอนที่บ้านคุณพ่อบอกเหมือนกันกับคุณปู่ คุณทวด คือ ปากเปล่าต่อแล้วบอกมือ ถ้าเป็นพวกพิณพาทย์ เครื่องสายคุณพ่อก็ทำให้ดูบ้าง นอยปากบ้าง (ร้องเป็นงานอง) ส่วนคำร้อง คุณพ่อร้องให้ฟังแล้วร้องตาม โดยมากกว่าลูก ๆ จะได้ต่อเพลงด้วยก็ต้องรอตอนกินข้าว ที่จริงคน มอญเค้าห้ามร้องเพลงตอนกินข้าว คือ แม่ฉันเป็นมอญ ส่วนคุณพ่อเป็นไทยเวลาอื่นลูก ๆ จะต่อไม่ สะดวก เสาร์-อาทิตย์พ่อต้องไปสอนไม่หยุด ที่บ้านครุมีมาตอนเช้า ๆ เกือบทุกวันครูเทียบ ครู เหนี่ยวมาทุกวัน ครูเหนี่ยวเรียนตั้งแต่ปู่ครูเหนี่ยวพ่อครูเหนี่ยวพี่ครูเหนี่ยวเรียนกับคุณพ่อหมดฉันกับ น้องสาว อาจารย์เจริญใจ เล่นได้ทุกเครื่องดนตรีคุณพ่อสอนทุกคนทั้งส่วนตัวทีละคนและปรับวง ด้วย...” (เลื่อน สุนทรวาทีน, 30 สิงหาคม 2542)

สรุป การสอนและการถ่ายทอดวิชาดนตรีไทยของสำนักเสนาะดุริยางค์ว่า การสอนและการถ่ายทอดใช้รูปแบบมุขปาฐะ โดยร่วมกับการปฏิบัติขับร้องหรือบรรเลงดนตรีตามแบบแผนการขับร้อง หรือการบรรเลงที่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดให้ โดยสำนักเสนาะดุริยางค์ถ่ายทอดทั้งการจำเพาะเจาะจง เป็นรายบุคคล และทั้งเป็นวงดนตรีที่มีแบบแผนของการบรรเลงรวมวง ทั้งนี้เป็นการถ่ายทอดในลักษณะที่ครูเป็นที่ปรึกษาและชี้แนะตักเตือนไม่การลงโทษรุนแรง หรืออุ้มบังคับ พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) เป็นผู้ที่มีจริยธรรมและความประพฤตินิสัยที่สง่างาม จะถ่ายทอดวิชาการดนตรีด้วยการดูแลเอาใจใส่ และยึดหลักของการปฏิบัติทางดุริยางคศิลป์ที่ประณีต และมีความวิจิตรบรรจง รวมทั้งเป็นการถ่ายทอดลักษณะสอนการปฏิบัติและทฤษฎี ทั้งที่สำนักซึ่งเป็นบ้านของท่านและการถ่ายทอดภายนอกสำนักเสนาะดุริยางค์

3.4 แบบแผนการบรรเลงเพลงมโหรี

สำนักเสนาะดุริยางค์มีแบบแผนการบรรเลงเพลงมโหรี ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์จากคุณครูเลื่อน สุนทรวาทีน ความว่า

“มโหรี เล่น เหมือนที่อื่น ๆ ทั่วไป คือ มีพวงนำ พวกตาม พวกนำก็อย่างเช่น ซอด้วง ระนาด จะเข้ สามสาย (ซอสามสาย) พวกตามก็ ซออู้ ฆ้อง ขลุ่ย ฉิ่งก็เป่าขลุ่ยบางที่พวกตามจะเล่นตามพวงนำเวลามีลูกลื้อ ลูกซัด นอกนั้นก็เล่นเหมือนกัน แต่ไม่ใช่วงปีพาทย์ทั่วไป จะมาผสมนะต้องทำเครื่องมโหรี เครื่องพิณพาทย์เค้าต้องให้เล็กลงเดี่ยวเสียงมันกลมหมดต้องขนาดเล็กดี ไม่นวม เวลาทำเครื่องตอนรับร้องส่งร้องถ้ามโหรีแล้วต้องเล่นแต่ดรัมมโหรีเล่นจนจบคุณพ่อปรับไว้หมด...บางที่ถ้าไม่ใช่ดรัมมโหรีก็เพลงที่เค้าเล่นทั่วไปอย่างพวกลมพัดชายเขา สุดสงวน สุรินทราหูนี้ ทะแยนี้ บ้านฉันไม่เหมือนบ้านอื่นไม่รับงานส่วนตัวของใคร นอกจากญาติ กับ เจ้านาย หรือ วงหลวงเท่านั้น ถึงจะไปโดยมากจะสอนคนต่างจังหวัดมั่ง คนกรุงเทพ มั่ง...

...มโหรีมีชื่อแม้ว่า ต้องเล่นเครื่องมโหรีแท้ ต้องเล่นดรัมมโหรี คนยุคนี้ไม่ค่อยเล่นนะ ไม่ได้เพลงกันนะซี ดับตันเพลงฉิ่ง ดับนางนาคต้องได้ ดับทะแยนี้อีกเดี๋ยวนี้มโหรีแท้เลยเป็นมโหรีเก้ ปีพาทย์มอญเก้ คุณพ่อยังเคยบอกปีพาทย์มอญต้องเล่นเพลงมอญถึงจะถูก แต่ยังไง ๆ เค้าก็ยังประโคน ประโคนนี่แปลว่าทำศพนะเธอคนสมัยก่อนเรียกประโคนเฉพาะงานศพเดี๋ยวนี้เรียกหมด ประโคนนั่น ประโคนนี่ไม่ถูกต้องปีพาทย์มอญยังเล่นเพลงมอญมั่งแต่นี้มโหรีเดี๋ยวนี้เก้จริง ๆ มโหรีเก้ ไม่เล่น ดรัมมโหรีเลยได้แต่เครื่องมโหรีทำเพลงไม่เป็น อย่าง ดึกคำบรรพ์ ต้องเล่นทั้งดรัม ของดึกคำบรรพ์ เธอก็เห็นเครื่องดึกคำบรรพ์เค้าไปเล่นเพลง อื่น ๆ ดับอื่น ๆ ทำไมเค้ายังไม่เล่นเลย มโหรี

เล่นไปหมดมันผิด ต้องเล่นดับมโหรี ขับเอื้อย ๆ เรื้อย ๆ พอฟังเพราะมีร้องมีขอสามสาย นี้อะไร เล่นไว้ง่วง เพลงใคร เล่นหมด...” (เลื่อน สุนทรวาทีน, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2542)

คุณครูเลื่อน สุนทรวาทีน ได้สรุปหลักการบรรเลงเพลงมโหรีของสำนักเสนาะดุริยางค์ ด้วยการให้สัมภาษณ์

สำนักเสนาะดุริยางค์มีแบบแผนการบรรเลงเพลงมโหรี และเพลงที่มีส่วนเทียบคล้าย เพลงมโหรี (เลื่อน สุนทรวาทีน, สัมภาษณ์) ว่า

1. ถ้าบรรเลงเพลงมโหรีต้องใช้ขอสามสายเป็นประธานร่วมกับขับร้องและรับด้วยวงมโหรีแท้ คือ เครื่องเป่าพาทย์ขนาดเล็กกว่าเดิมเล็กน้อย ร่วมกับเครื่องสายและจะบรรเลงเฉพาะดับมโหรีเท่านั้น
2. มีการขับร้องควบคู่กับการบรรเลงเสมอขาดสิ่งใดมิได้
3. ขับร้องและบรรเลงให้ไพเราะนุ่มนวลผู้ฟังไม่บรรเลงผาดโผนพลิกแพลง
4. ถ้าบรรเลงเพลงที่มีใช้เพลงมโหรีแต่มีส่วนเทียบคล้ายให้บรรเลงอย่างประณีต เช่นเดียวกันหากมีร้องต้องปรับทางร้องให้นุ่มไพเราะ คนตรีต้องเล่นเสียงเบาไม่ใช้การดำเนินทำนองผาดโผน หรือดันมากเกินไปต้องบรรเลงคล้ายกันทั้งวง โดยบรรเลงทำนองซ้ำ ๆ บรรเลงจบมีเพลงลาเป็นการเลิกขับกล่อม

(เลื่อน สุนทรวาทีน, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2542)

3.5 ผลงานด้านบทเพลงที่มีคุณลักษณะของเพลงมโหรี

คุณครูเลื่อน สุนทรวาทีน ได้ให้สัมภาษณ์ ด้านผลงานเพลงมโหรี และการร้อยกรองเรียบเรียงดับมโหรีว่า

“เพลงมโหรี จะเล่นแต่ของเก่า ๆ ที่มีมาก่อน”

(สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2542)

ผู้วิจัยจึงได้นำเพลงที่เป็นผลงานของสำนักเสนาะดุริยางค์ให้คุณครูเลื่อน สุนทรวาทีน ได้ชี้แจงถึงเพลงใดมีลักษณะของเพลงมโหรี จึงได้ข้อสรุปว่า

ผลงานเพลงของคุณครูช้อย สุนทรวาทีน ที่มีเพลงที่เข้าลักษณะเทียบคล้ายเพลงมโหรี คือ

1. เขมรปี่แก้ว
2. เขมรโพธิสัตว์
3. เทพรัญจวน

4. อกทะเล
5. ไม้ค้ำ

(เลื่อน สุนทรวาทีน, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2542)

ผลงานพระยาเสนาะดุริยางค์(แช่ม สุนทรวาทีน) ที่เป็นเพลงมโหรี คือ

1. การร้อยกรองเรียบเรียงเพลงตับเรื่อง “เงาะป่า” บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผลงานที่เข้าลักษณะเทียบคล้ายเพลงมโหรีได้ คือ

1. ตับมอญกละ

ผลงานอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทีน ที่เป็นเพลงมโหรี คือ

1. การร้อยกรองเรียบเรียงเพลง

ดับสังเวชสมโภชพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร

(เลื่อน สุนทรวาทีน, 30 สิงหาคม 2542)

สรุปการศึกษาสำนักดนตรีเสนาะดุริยางค์ว่า สำนักดนตรีเสนาะดุริยางค์เป็นสำนักดนตรีที่มีคุณภาพสูงจากบรรพบุรุษผู้สืบตระกูลมาอย่างน้อย 3 ชั่วอายุบรรพชาจารย์ จากการศึกษาชีวประวัติของครูหิ้ง ครูช้อย และพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) ย่อมเป็น สิ่งที่ยังชี้ถึงบทบาทของสำนักดนตรีไทยดังกล่าวว่าเป็นสำนักดนตรีที่สร้างความเจริญทางพัฒนาการทั้งด้านปรัชญาดนตรี การปฏิบัติดนตรี และจริยธรรมทางดนตรีอันถือเป็นแบบแผนทั้งทางวิชาการและการบรรเลงดนตรีเป็นขนบมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ทั้งในส่วนบุคลากรของสำนักจะเป็นโบราณจารย์ผู้เป็นเอตทัคคะ เป็นต้นแบบของการบรรเลง การประพันธ์เพลง และการสืบทอดประสาทวิชาดนตรี เป็นที่ยอมรับของพระมหากษัตริย์ในบรมจักรีราชวงศ์ และสังคมไทย ทั้งมีส่วนพัฒนาให้ดนตรีไทยได้พัฒนาถึงขั้นยุครุ่งเรืองทางศิลปะ โดยวิชาการที่สืบทอดของสำนักมีความเป็นปึกแผ่นและมั่นคงเป็นเหตุให้สำนักดนตรีไทยแห่งนี้ยังคงดำเนินการถ่ายทอดวิชาดนตรีไทยมาจนปัจจุบัน(พุทธศักราช 2543) สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของสำนักเสนาะดุริยางค์ คือความดำรงไว้ซึ่งสุนทรียภาพทางดนตรีไทยที่เน้นความงาม ความบรรเจิดของการใช้คุณภาพเสียง ทั้งการขับร้อง การบรรเลงรวมวง และการบรรเลงเดี่ยวทุกเครื่องมือ ซึ่งสะท้อนจากผลงานของสำนักตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา จึงเป็นที่ยอมรับในสังคมดนตรีไทยว่าสำนักเสนาะดุริยางค์ทำนุบำรุงดนตรีไทยให้ดนตรีเป็นศิลปะที่งดงามในขั้นสูงสำหรับขับกล่อม และเป็นศิลปะฝ่ายคีตของปรัชญาทางสุนทรียศาสตร์ การวิจัยนี้จึงต้องศึกษาแบบแผนการประพันธ์เพลงมโหรี การร้อยกรอง เรียบเรียงเพลงตับมโหรี เพื่อเป็นข้อมูลการศึกษาวัฒนธรรมประเทศไทยสืบไป